

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA QO'LLANILADIGAN ZAMONAVIY METODIKALAR

Otajonov Jamshidbek Mashrabjonovich

FarDU katta o'qituvchi (PhD)

Abduxamidova Madinaxon Aslonbek qizi

FarDU magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8076955>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 18-June 2023 yil

Ma'qullandi: 20-June 2023 yil

Nashr qilindi: 24-June 2023 yil

KEY WORDS

rivojlanish, o'quv jarayoni,
personalizatsiya, tashqi
bog'lanishlar, qahramonlar,
muhokama, munosabat.

ABSTRACT

Ushbu maqolada, maktabgacha yoshdagi bolalarda qo'llaniladigan zamonaviy metodikalar haqida umumiy tushunchalar berilgan. O'quvchilarning o'zlashtirish qobiliyatlari va faoliyatlarini oshirish, amaliyotga yo'naltirish va muhokamali fikrlash kabi asosiy aspektlar maqolada ko'rsatilgan.

Bugungi kunda, o'quv jarayoni barcha sohalarda kuchayib borayotgan tarixiy, ijtimoiy va texnologik o'zgarishlarga qarab, yangi o'rganish usullari va metodikalarni talab qiladi. Bu metodikalar o'quvchi yosh va ijtimoiy tashkilotning maqsad va vazifalariga mos ravishda shakllanadi. Zamonaviy metodikalar o'quvchilar bilimni shakllantirish, texnikaviy qobiliyatlarni oshirish, ijtimoiy hamkorlikni rivojlantirish va insoniy qobiliyatlarni yanada rivojlantirishga yordam bermoqda.

Darhaqiqat, o'tgan qisqa vaqt mobaynida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2017-2021 yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi, "Maktabgacha ta'lim tizimi boshqaruvini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi, "O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi farmon va qarorlari, shuningdek, "Maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha 2017-2021 yillarga mo'ljallangan Dasturi hamda respublikada maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha "Yo'l xaritasi" asosida misli ko'rilmagan ishlar amalga oshirildi.

Bunday metodikalar o'quv jarayonida bir qancha muhim tamoyillar asosida shakllanadi. Tarbiyachilar bolalarni o'zlarining o'zlashtirish qobiliyatlarini rivojlantirish va o'rganishni bir xil vaqt davomida amalga oshirish uchun o'quv jarayonini personalizatsiya qilishni talab qiladi. Bu usul, bolalarning o'zlashtirish va faoliyatini oshirishga yo'l qo'yadi, ulardagi motivatsiyani oshiradi va o'rganish jarayonlarini yanada qiziqarli va samarali qiladi.

Zamonaviy metodikalar bolalarga amaliyotga yo'naltirish orqali o'rganish imkoniyatlarini kengaytirishni talab qiladi. Amaliyotga yo'naltirish, o'quvchilar uchun o'rganish jarayonini ba'zi mashg'ulotlar, tajriba olish, o'z fikrlarini ifodalash va qo'llash imkoniyatlarini beradi. Bu usul, ularning o'z fikrlarini ifodalash va ijodkorligini rivojlantirish imkoniyatlarini yaratadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarga zamonaviy metodikalarni qo'llash bolalarning muhokama, muhokamali fikrlash, kelajakdagi murojaatlarni tahlil qilish va muammosiz yechish qobiliyatlarini rivojlantirishga yo'l qo'yadi. Bu, bolaning kritik fikrlash va tahlil qilish qobiliyatlarini oshiradi, ularni muammosiz muhokama va mulohazalar qilishga o'rgatadi va ulardagi qarorlar va hal qilish jarayonlarini loyihalashtirishga imkon beradi.

Metodik usul sifatida tarbiyachi savollariga qo'yiladigan ayrim asosiy talablarni ajratib ko'rsatamiz: to'g'rilik, aniqlik, mantiqiy ketma-ketlik, formulirovkasining har xilligi, o'rganiladigan materialning bolalar yoshiga mos holda reproduktiv va produktiv savollarning optimal nisbati, savollarning bola fikrlashini uyg'otishi, rivojlantirishi, o'ylashga, analiz qilishga, taqqoslashga, solishtirishga, umumlashtirishga undashi, savollar soni uncha katta bo'lmasligi, lekin qo'yilgan didaktik maqsadga erishish uchun yetarli bo'lishi, javobini sekin aytib berish va o'xshash savollardan qochish kerakligi, qo'shimcha savollardan mohirona foydalanish zarurligi. Savollarni bolalarning elementar matematik tasavvurlarini rivojlantirishda bilish faoliyatini faollashtirishning samarali vositasi sifatida ko'rib chiqish hamda ularga javobni o'ylashga imkon berish kerak. Bolalarni mustaqil holda savollarni shakllantirishga o'rgatish lozim. Aniq vaziyatda didaktik materialdan foydalanish bilan tarbiyachi ularga predmetlarning soni, o'lchami, shakli, o'lchash usullari haqida savollarni qo'yish taklifini beradi. Bolalar javobiga qo'yiladigan metodik talablarni ko'rsatib o'tamiz:

- savol harakteriga bog'liq holda qisqa yoki to'liq savollar bo'lishi;
- mustaqil va anglangan; to'g'ri, aniq, grammatik to'g'ri.

Tayanch so'z va iboralar variantidan foydalanish shaklidagi topshiriqlarni tuzishda interfaol usullarni qo'llab hal qilinadigan topshiriqlar miqdoriga ham e'tibor berish lozim. Bu usullarni qo'llash bolalarning fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi, materialni yuqori intellektuallik darajasida o'zlashtirilishini ta'minlaydi.

Tarbiyachi mashg'ulot mavzusidan kelib chiqqan holda ushbu usullarning mosini tanlab olishi lozim. Mashg'ulotda interfaol usullardan foydalanishda quyidagi uslubiy tavsiyalarga amal qilish tavsiya etiladi:

- ishlash uchun joy tayyorlash, bolalarga jismonan qulay sharoit yaratish, ijodiy ish uchun materiallarni oldindan tayyorlash;
- jarayon va reglamentga jiddiy munosabatda bo'lish, bolalar so'z erkinligini hurmat qilish;
- bolalarning guruhlarga bo'linishiga jiddiy e'tibor berish, barchasini ishga jalb qilish, ruxan tayyorgarligiga ko'maklashish, bu borada mashq qilishlar, ularning ishda faol ishtiroki uchun doimiy rag'batlantirishlar, bolaning o'zini namoyon etish uchun imkoniyat yaratish;
- interfaol usullardan foydalanganda guruhda bolalar soni ko'p bo'lmasligiga erishish, tarkibi 4-6 kishidan iborat, kichik guruhlarda samarali ish olib borish, har kimni tinglash, har bir guruhga muammoni bayon etish bilan chiqishga imkon berish.

Interfaol usullar tarbiyachi bilan bola o'rtasidagi doimiy o'zaro munosabatlarni ko'zda tutadi. Ularni noto'g'ri qo'llash bu usullar samaradorligini pasaytirish yoki bu haqida noto'g'ri tushuncha paydo bo'lishiga sabab bo'ladi.

O'quv mashg'uloti jarayoniga tadbiiq qilinadigan har qanday pedagogik texnologiya, uning komponentlari mashg'ulot mazmuni, o'quv dasturi, darslik yoki pedagog faoliyati orqali o'tilishidan qat'iy nazar, bolaning erkin va ijodiy faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan bo'lishi talab etiladi. O'qitish usullari o'quv mashg'uloti jarayonining asosiy qismi hisoblanadi, ularsiz

pedagogik faoliyatni amalga oshirib bo'lmaydi. Bilimlarni uzatish va qabul qilish harakteriga qarab so'z orqali ifodalash, ko'rgazmali va amaliy usullarga bo'linadi. O'quv mashg'uloti mavzulari mazmunini o'zlashtirishda, tushuntirish-illyustrativ, reproduktiv, muammoli bayon, xususiy qidirish yoki evristik hamda yarim tadqiqot usullari qo'llaniladi.

Topshiriq quyidagicha bo'lishi lozim:

- hajmi katta bo'lmasligi, lekin mazmunli, o'zlashtirishga, mustahamlashga, takrorlashga, fikrlashga, amaliy jihatiga qaratilgan bo'lishi;
- guruhda bajarilganga nisbatan oddiy va tushunarli bo'lishi; ayniqsa masala, misol va gaplarni tuzishda, amaliy ishlarni o'tkazishda bolalarning kuzatishlari va fikrlariga bog'liq bo'lishi;
- uy vazifasining to'g'ri bajarilishi uchun aniq bir ko'rsatmalar berilgan bo'lishi;
- bolalarning tayyorgarligi va imkoniyatlarini inobatga olib individuallashtirish lozim: tarbiyachi bolalarning intizomi va javobgarligini ta'minlash uchun uy vazifasini uz vaqtda tekshirib turishi lozim.

Amaliy usullarda vazifa (maqsad)ni qo'yish, uni bajarish usulini rejalashtirish, bajarish jarayonini boshqarish, tahlil qilish, kamchiliklar sababini aniqlash, maqsadga to'liq erishish uchun o'quv mashg'uloti jarayoniga tuzatish va o'zgartirishlar kiritish ishlari amalga oshiriladi. Amaliy mashqlarni bajarishda bolalar bo'lajak hatti-harakatlarini faol mushohada qiladi, o'ziga-o'zi eshittirib gapiradi hamda bo'lajak voqeani sharhlaydi.

Erkin fikrlash usuli illyustrativ rasmlar, fotolavhalar kabilar va ularning muhokamalariga bag'ishlanadi. Bu mashg'ulotdan ko'zda tutilgan maqsad bolalarning bilim doirasini, dunyoqarashini kengaytirish, ularni rasmlar, fotolavhalar, kitoblar bilan tanishtirish orqali, ularning bilim olish va qiziqishlarini orttirish, avval o'zlashtirgan bilim, ko'nikma va malakalarini yangi vaziyatlarda qo'llash orqali yangi bilimlarni egallashlariga erishishdir. Shunday qilib, maktabgacha yoshdagi bolalarda qo'llaniladigan zamonaviy metodikalar bolalarning o'rganish jarayonini samarali va samarador qilishga xizmat qiladi. Ular o'z-o'zini anglash, ijodkorlik, muhokama qilish va yechish qobiliyatlarini rivojlantirishga yo'l qo'yadi. Bu metodikalar, bolalar o'rtasida ixtisoslashgan va ijtimoiy hamkorlikni rivojlantirgan o'rganish muhitini shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning "2017-2021-yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 2016-yil 29-dekabrda PQ-2707-son qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning 2017-yil 9-sentyabrdagi "Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'risida"gi PQ-3261-son qarori.
3. Brown, H. D. (2007). Teaching by principles: An interactive approach to language pedagogy. Pearson Education.
4. Ur, P. (2012). A course in language teaching: Practice and theory. Cambridge University Press.
5. "Maktabgacha pedagogika" F.Qodirova, Sh.Toshpo'latova, N.Kayumova, M.A'zamova.- Toshkent:, Tafakkur nashriyoti, 2019.-28-35b.
6. Ergasheva, D. (2023). O'ZBEK XALQ ERTAKLARINING TURLARI VA ULARNING TASNIFI. Talqin Va Tadqiqotlar, 1(22).

7. Ergasheva D. BOSHLANG 'ICH SINFI O' QUVCHILARIDA MA'NAVIIY-AXLOQIIY SIFATLARNI TARBIYALASH //Бюллетень педагогов нового Узбекистана. – 2023. – Т. 1. – №. 5. – С. 51-53.
8. Mashrabjonovich O. J. Formation of Professional Competence of the Future Teacher in the Information and Educational Process //Central Asian Journal of Social Sciences and History. – 2023. – Т. 4. – №. 2. – С. 107-111.
9. Mashrabjonovich O. J. et al. Communicative Competence as a Basic Element in the Development of the Pedagogical Culture of the Future Educator //Journal of Pedagogical Inventions and Practices. – 2022. – Т. 13. – С. 9-12.

